

Правове регулювання скликання загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю за законодавством України

Legal regulation of general meeting convention of members of limited liability company according to legislation of Ukraine

Ірина Лукач

Ключові слова:

товариство з обмеженою відповідальністю, учасники товариства з обмеженою відповідальністю, загальні збори учасників товариства з обмеженою відповідальністю, кворум, заочне голосування.

Key words:

limited liability company, members of a limited liability company, general meeting of a limited liability company, quorum, distant voting.

Законодавче регулювання діяльності найбільш популярної організаційно-правової форми товариства з обмеженою відповідальністю сьогодні відбувається на основі застарілого Закону України «Про господарські товариства», частково Господарського кодексу України (далі – ГК України) і Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). Сказати те, що проблема прийняття законопроекту є нагальною, – це не сказати нічого. Однак, незважаючи на значну кількість проектів, відповідного закону із різних політичних та економічних причин до цього часу не прийнято. Протягом останнього року у засобах масової інформації активно пропагувався проект Закону України «Про товариства з додатковою та обмеженою відповідальністю»¹ (далі – проект Закону), який було зареєстровано 13 травня 2016 р. № 466. Цей проект Закону має системні недоліки, які мають стати предметом обговорення громадськості.

Метою статті є виявлення основних проблем та перспектив правового регулювання проведення загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю за законодавством України з урахуванням матеріалів судової практики.

Найбільш проблемним, мабуть, є питання проведення загальних зборів учасників, чи є переваги в цьому процесі мажоритарного чи міноритарного учасника. Погоджуючись з думкою Асоціації юристів України, викладеною в Концепції реформування корпоративного права України, про те, що сьогодні учасник, якому належить понад 50% статутного капіталу товариства, має право приймати будь-яке рішення, у тому числі щодо внесення змін до статуту². Проте не можна підтримати позицію, що це і є основним недоліком сучасного Закону України «Про господарські товариства» чи про його надмірну імперативність. Так, це не що інше, як можливість в односторонньому порядку змінити умови спільної діяльності, проте таке право надано мажоритарному учаснику з огляду на те, що він має більшість, тому про імперативність тут не йдеться. Якщо міноритарний учасник не погоджується з такими правилами гри, то він має заснувати повне товариство або кооператив, аби мати паритетний вплив на прийняття рішень.

Якщо наділити міноритарних учасників таким само обсягом прав, як і мажоритарних, це знівелює різницю між ними, а отже, постане питання, чи є така юридична особа товариством з обмеженою відповідальністю. Інша річ, що, можливо, варто шукати дещо інше співвідношення інтересів мажоритарних і міноритарних учасників.

¹ Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : проект Закону України від 13 травня 2016 р. № 466 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59093.

² Концепція реформування корпоративного права України : затверджено на засіданні Ради Комітету. корпоративного права і фондового ринку Асоціації правників України 20 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://uba.ua/documents/doc/kontseptsiya.pdf>.

Процедура проведення загальних зборів є важливим процесом у товаристві з обмеженою відповідальністю, адже нині це єдиний спосіб впливу учасників на справи товариства, за винятком можливості стати посадовою особою виконавчого органу. Відповідно до ст. 116 ЦК України учасники товариства з обмеженою відповідальністю мають право брати участь в управлінні товариством у порядку, визначеному в установчому документі, крім випадків, встановлених законом.

Щодо порядку скликання загальних зборів товариства вимоги чинного Закону України «Про господарські товариства» є більш ніж ліберальними. Зокрема, згідно з ч. ч. 1, 5 ст. 61 цього Закону загальні збори учасників товариства з обмеженою відповідальністю скликаються не рідше двох разів на рік, якщо інше не передбачено установчими документами. Про проведення загальних зборів товариства учасники повідомляються передбаченим статутом способом із зазначенням часу і місця проведення зборів та порядку денного. Повідомлення повинно бути зроблено не менш як за 30 днів до скликання загальних зборів.

Таким чином, поінформувати про проведення загальних зборів можна у будь-якій спосіб, передбачений статутом. Таке повідомлення можна зробити навіть телефоном, проте довести його факт буде доволі складно. Водночас правомірність повідомлення телефоном має бути вирішена у кожному конкретному випадку. Зокрема, якщо таке повідомлення передбачено статутом і підтверджено діловою практикою (тобто товариство весь час повідомляло учасників телефоном), то суд може визнати такий порядок скликання загальних зборів.

Зокрема, у Постанові Вищого господарського суду України від 12 грудня 2012 р. у справі № К17/008-12³ суд правильно встановив, що, оскільки статутом товариства передбачено можливість усного повідомлення головою товариства про скликання загальних зборів товариства, відповідач належним чином, тобто у встановлені законодавством і статутом відповідача порядку та строки, повідомив позивача як учасника товариства про скликання загальних зборів товариства, на загальних зборах був наявний кворум, рішення було прийнято відповідно до порядку денного.

У зазначеній справі сторона надала належні докази телефонного повідомлення, але, якщо вони відсутні, суд має право ухвалити вмотивоване рішення про те, що таке повідомлення зроблено неналежним чином. Однак спосіб повідомлення обов'язково має бути передбачено у статуті. Також вважаємо, що наслідком недотримання порядку повідомлення учасника товариства з обмеженою відповідальністю про проведення загальних зборів повинно бути визнання рішення таких зборів недійсним.

Проте чинне законодавство такої вимоги не містить, а згідно з абз. 3 п. 18 Постанови Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами корпоративних спорів» від 24 жовтня 2008 р. № 13⁴ при вирішенні питання про недійсність рішень загальних зборів у зв'язку з іншими порушеннями, допущеними під час скликання та проведення загальних зборів, господарський суд повинен оцінити, наскільки ці порушення могли вплинути на прийняття загальними зборами відповідного рішення. Таке формулювання дає змогу суду на власний розсуд визначати дійсність рішення загальних зборів залежно від фактичних обставин. Зокрема, це положення зазначено у Постанові Вищого господарського суду України від 10 квітня 2013 р. у справі № 5011-38/10842-2012 як підстава для визнання рішення загальних зборів дійсним, оскільки присутність учасника, повідомленого неналежним чином (за телефоном), не вплинула б на прийняття загальними зборами термінового рішення⁵. При цьому статутом товариства передбачено лише письмове повідомлення учасників товариства про проведення загальних зборів.

Відповідно до абз. 6 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» від 26 лютого 2016 р. № 4 телефонне повідомлення про дату, час та місце проведення загальних зборів учасників товариства є неналежним доказом такого повідомлення. Роздрукування телефонних переговорів, надані опера-

³ Постанова Вищого господарського суду України від 12 грудня 2012 р. у справі № К17/008-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/27989126>.

⁴ Про практику розгляду судами корпоративних спорів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. № 13 // Вісник Верховного Суду України. – 2008 р. – № 11.

⁵ Постанова Вищого господарського суду України від 10 квітня 2013 р. у справі № 5011-38/10842-2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30705065>.

торами зв'язку, лише підтверджують факт з'єднання двох абонентів телефонного зв'язку певної тривалості⁶.

Зауважимо, що в Законі Німеччини «Про товариства з обмеженою відповідальністю» імперативною нормою стосовно проведення загальних зборів є вимога щодо письмового повідомлення учасників зареєстрованим листом принаймні за тиждень до проведення. Якщо повідомлення було зроблено не у встановленому порядку, то рішення може бути визнано дійсним лише у разі присутності всіх учасників (ч. ч. 1, 3 ст. 51). Через незначну кількість учасників у товаристві та особисто-довірчий характер відносин між ними⁷, на нашу думку, наведення у Законі України «Про товариства з обмеженою відповідальністю» вимоги про обов'язкове письмове повідомлення учасників є зайвим. Проте з огляду на неоднаковість судової практики вважаємо за доцільне запозичити досвід німецького законодавця щодо визначення дійсності рішення загальних зборів.

У проекті Закону передбачено ліберальний спосіб повідомлення учасників, відповідно до ч. 4 ст. 33 якого повідомлення надсилається поштовим відправленням з описом вкладення, якщо інший спосіб повідомлення не встановлений статутом товариства. Тобто товариство само може визначити спосіб такого повідомлення.

У зв'язку з наведеним вважаємо, що право бути присутнім на загальних зборах має кожний учасник, тому його неповідомлення у належний спосіб є грубим порушенням законодавства та статуту, адже обов'язком товариства є проведення зборів відповідно до їх вимог.

Питання кворуму загальних зборів уже висвітлювалося у ряді наукових робіт. На наш погляд, часто це питання є доволі спекулятивним, оскільки 10% у бік мажоритаріїв чи міноритаріїв не вирішують проблеми загалом, а в кожному конкретному товаристві через їх баланс може виникнути конфлікт, хоча у тисячі інших товариств він не виникає. Проте думка про необхідність закріплення законодавчого диспозитивного кворуму загальних зборів товариства заслуговує на увагу⁸. Останні зміни до Закону України «Про господарські товариства» знизили кворум в товаристві з обмеженою відповідальністю. Відповідно до ч. 1 ст. 60 загальні збори учасників вважаються повноважними, якщо на них присутні учасники (представники учасників), що володіють у сукупності більш як 50 відсотками голосів. Частиною 2 зазначеної статті передбачено, що установчими документами товариств, у статутному капіталі яких відсутня державна частка, може бути встановлений інший відсоток голосів учасників (представників учасників), за умови присутності яких загальні збори учасників вважаються повноважними.

Попередня редакція ч. 1 ст. 60 містила кворум загальних зборів у 60%. У цьому контексті була виправдана позиція, викладена у п. 3 інформаційного листа Вищого господарського суду України від 12 грудня 2012 р., оскільки ч. 1 ст. 60 Закону України «Про господарські товариства» не передбачено можливості встановлення у статутах господарських товариств іншого кворуму, ніж присутність на загальних зборах учасників товариства, що володіють більше як 60% голосів, положення статуту товариства, яке встановлює інше правило щодо визначення кворуму, є таким, що суперечить закону.

Зміна кворуму також була неможлива у бік збільшення, що підтвердив Верховний Суд України у Постанові від 16 жовтня 2012 р. у справі № 3-46гс12: ст. 60 Закону України «Про господарські товариства» передбачено порядок прийняття рішень загальними зборами учасників товариства з обмеженою відповідальністю. Частиною 1 цієї статті встановлено, що загальні збори учасників вважаються повноважними, якщо на них присутні учасники (представники учасників), що володіють у сукупності більше як 60% голосів. У цій нормі Закону відсутнє посилання на можливість визначення у статуті ін-

⁶ Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26 лютого 2016 р. № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16>

⁷ Корпоративное право : [учеб.] / отв. ред. И.С. Шиткина. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – С. 322.

⁸ Кучмієнко О.В. Окремі аспекти впливу останніх законодавчих змін на систему проявів та ефективність протидії зловживанню правом у корпоративних правовідносинах / О.В. Кучмієнко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2015. – Вип. 2, Т. 1. – С. 139.

шого кворуму⁹. З огляду на чинну редакцію ч. 2 ст. 60 статутними документами товариства може бути передбачений більший кворум, ніж 60% голосів.

Варто зазначити, що в Німеччині рішення загальних зборів ухвалюється більшістю учасників (ч. 1 ст. 47 Закону Німеччини «Про товариства з обмеженою відповідальністю»). При цьому кворум загальних зборів не визначається, оскільки рішення все одно ухвалюється згідно із наведеним вище правилом. Аналогічне тлумачення застосовано і в п. 1 ст. 32 Федерального Закону РФ «Про товариства з обмеженою відповідальністю». Проте у цьому ж пункті російський законодавець дав змогу статуту товариства при його створенні чи шляхом внесення змін до статуту товариства за рішенням загальних зборів учасників товариства, прийнятого усіма учасниками товариства одноголосно, встановлювати й інший порядок визначення кількості голосів учасників товариства. Внесення змін і виключення положень зі статуту товариства, що встановлюють такий порядок, здійснюються за рішенням загальних зборів учасників товариства, прийнятим усіма учасниками товариства одноголосно.

З огляду на те, що в судовій практиці визначення кворуму досить часто є проблемним, вважаємо, що це питання має бути віддано на розсуд товариства, як це зроблено у чинній редакції Закону України «Про господарські товариства».

Визначення кваліфікованої більшості голосів при проведенні загальних зборів у проекті Закону є більш жорстким, ніж це передбачено чинним законодавством, що не відповідає засадам диспозитивності. Згідно з ч. 2 ст. 59 Закону України «Про господарські товариства» з питань, зазначених у п. п. «а», «б» ст. 41 цього Закону, а також при вирішенні питання про виключення учасника з товариства рішення вважається прийнятим, якщо за нього проголосують учасники, що володіють у сукупності більш як 50 відсотками загальної кількості голосів учасників товариства. Редакція ч. 3 ст. 35 проекту Закону є навіть більш жорсткою, ніж чинна редакція ч. 5 ст. 42 Закону України «Про акціонерні товариства», де законодавством передбачено максимальна кількість голосів для ухвалення рішення зборами товариства трьома чвертями голосів акціонерів. Тоді як ч. 3 ст. 35 проекту Закону пропонується однаковість рішення з ряду питань.

Диспозитивність проекту Закону значно нівелюється тим, що рішення загальних зборів учасників з усіх інших питань ухвалюються простою більшістю голосів всіх учасників товариства. Чинне законодавство містить менш жорсткі вимоги до визначення кількості голосів для прийняття рішення загальними зборами. Ч. 3 ст. 59 Закону України «Про господарські товариства» передбачає просту більшість голосів від присутніх на загальних зборах товариства з обмеженою відповідальністю. До того ж Законом України «Про акціонерні товариства» передбачена проста більшість голосів – більш як 50 відсотків голосів акціонерів, які брали участь у загальних зборах (п. 17 ч. 1 ст. 2, абз. 1 ч. 3 ст. 42).

Отже, запропонована редакція ч. 4 ст. 35 проекту Закону значно підвищує вимоги для прийняття рішень загальними зборами порівняно з акціонерними товариствами та чинним законодавством, яке регулює правове становище товариств з обмеженою відповідальністю.

Такі жорсткі вимоги до голосування на загальних зборах не відповідають загальносвітовій тенденції. Відповідно до ч. 8 ст. 35 Федерального Закону Російської Федерації «Про товариства з обмеженою відповідальністю»¹⁰ передбачено лише по одному випадку, коли потрібно 2/3 голосів учасників та всі голоси учасників: затвердження статуту та внесення змін до нього, реорганізація чи ліквідація товариства відповідно. У Законі Федеративної Республіки Німеччини «Про товариства з обмеженою відповідальністю» є тільки дві згадки про кваліфіковану більшість голосів у 3/4 від загальної кількості учасників: внесення змін до статуту (ч. 2 ст. 53), ліквідація чи реорганізація товариства (ч. 1 ст. 60)¹¹.

⁹ Постанова Верховного Суду України від 16 жовтня 2012 р. у справі № 3-46гс12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/194b2c9e2a76e405c2257aa0004002f4/\\$FILE/3-46%D0%B3%D1%8112.doc](http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/194b2c9e2a76e405c2257aa0004002f4/$FILE/3-46%D0%B3%D1%8112.doc).

¹⁰ Об обществах с ограниченной ответственностью : Федеральный Закон РФ от 8 февраля 1998 г. № 14-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.consultant.ru/popular/ooo>.

¹¹ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG) : Bundesrepublik Deutschland [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gesetze-im-internet.de/gmbhg>.

Як видно, в проекті Закону таких пунктів є занадто багато, що буде породжувати корпоративні конфлікти ще на етапі скликання загальних зборів, адже, фактично, у таких товариствах будуть проблеми з кворумом щодо питань, які потребують кваліфікованої більшості голосів.

З наведеного вище можна зробити такі висновки. Правове регулювання скликання загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю за законодавством України має відбуватися за такими напрямками: 1) товариствам слід надати можливість визначати порядок скликання загальних зборів, у тому числі обирати спосіб, час повідомлення, можливість виносити питання на порядок денний та визначати порядок надання інформації, що стосується проведення загальних зборів; при цьому має бути збережено право міноритаріїв вимагати проведення позачергових загальних зборів і право будь-якого учасника ставити питання на голосування; 2) законодавець має відійти від поняття кворуму як підстави для визнання дійсності загальних зборів, натомість має бути запроваджено принцип прийняття рішення загальних зборів більшістю від загальної кількості учасників; 3) у випадках, передбачених статутом, учасники товариства можуть змінювати порядок прийняття рішень загальних зборів більшістю від загальної кількості учасників, якщо такі зміни будуть ухвалені всіма учасниками товариства; 4) кваліфікована більшість голосів учасників має бути залишена лише з питань змін статуту товариства, ліквідації чи реорганізації.

Анотація

У статті досліджується сучасний стан та перспективи правового регулювання скликання загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю за законодавством України. Особлива увага надана питанню кворуму загальних зборів. Практичні висновки зроблені на основі матеріалів судової практики та зарубіжного досвіду нормативного регулювання.

Summary

The paper examines the current state and prospects of legal regulation of the general meeting of members of a limited liability under the laws of Ukraine. Particular attention is paid to the quorum of the general meeting. The practical conclusions are drawn on the basis of judicial practice and foreign experience of normative regulation.

Використана література:

1. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : проект Закону України від 13 травня 2016 р. № 466 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59093.
2. Концепція реформування корпоративного права України : затверджено на засіданні Ради Комітету корпоративного права і фондового ринку Асоціації правників України 20 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://uba.ua/documents/doc/kontseptsiya.pdf>.
3. Постанова Вищого господарського суду України від 12 грудня 2012 р. у справі № К17/008-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/27989126>.
4. Про практику розгляду судами корпоративних спорів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. № 13 // Вісник Верховного Суду України. – 2008 р. – № 11.
5. Постанова Вищого господарського суду України від 10 квітня 2013 р. у справі № 5011-38/10842-2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30705065>.

6. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26 лютого 2016 р. № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16>.
7. Корпоративное право : [учеб.] / отв. ред. И.С. Шиткина. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 648 с.
8. Кучмієнко О.В. Окремі аспекти впливу останніх законодавчих змін на систему проявів та ефективність протидії зловживанню правом у корпоративних правовідносинах / О.В. Кучмієнко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2015. – Вип. 2, Т. 1. – С. 193–199.
9. Постанова Верховного Суду України від 16 жовтня 2012 р. у справі № 3-46гс12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/194b2c9e2a76e405c2257aa0004002f4/\\$FILE/3-46%D0%B3%D1%8112.doc](http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/194b2c9e2a76e405c2257aa0004002f4/$FILE/3-46%D0%B3%D1%8112.doc).
10. Об обществах с ограниченной ответственностью : Федеральный Закон РФ от 8 февраля 1998 г. № 14-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.consultant.ru/popular/ooo>.
11. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG) : Bundes republik Deutschland [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gesetze-im-internet.de/gmbhg>.

Ірина Лукач,
доктор юридичних наук,
доцент кафедри господарського права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка